

Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

Dispvatio I. De Terminis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

DISPUTATIO PRIMA.

De Terminis.

TERMINIS Tractatum hunc incipientes, eum finiemus de modo sciendi disputantes, ab ipsâ edocti naturâ, quæ à minoribus ad maiora progreditur.

SECTIO PRIMA.

Termini definitio.

ANTE omnem definitionem rei, præmitti deberet nominis significatio, ne in incertum procederetur: verum in præsentî vix, quid hoc nomen *Terminus* significet, dici potest, quin eadem viâ ipse terminus definiatur.

Primò ergo accipi solet pro fine aut limite alicuius rei. Sic gloria, iustorum dicitur terminus; infernus verò, peccatorum: item mors dicitur terminus omnium hominum. Secundò accipitur non pro fine tantum, sed pro fine & principio alicuius rei. Sic primum & vltimum punctum alicuius lineæ, illius termini dicuntur. Terminus non accipitur in præsentî, prout significat solum finem alicuius rei: quia iuxta eam acceptionem in hac propositione, *homo est albus*, solum nomen *albus*, quod dicitur prædicatum, posset esse terminus, quia solum est finis illius propositionis; at *homo*, quod est subiectum illius propositionis, etiam dicitur & est terminus; ergo in præsentî non significat solum finem alicuius rei. Accipitur ergo in secundâ significatione, prout dicit tam finem quam principium propositionis, subiectum scilicet & prædicatum. Dubium autem est, vtrum præter subiectum & prædicatum significet etiam Verbum, quod propositionis copula dici solet; item Aduerbia, particulasque alias, quæ in propositionibus poni consueverunt. Hæc quæstio est de solo nomine, in quâ standum communiori modo loquendi. Et bene Hurtadus disp. 1. sect. 6. ostendit, copulam non posse dici propriè extremum, sed medium, & nexum propositionis. De Aduerbijs dico, ea non tam esse terminos, quam affectiones & modos terminorum.

Prima Termini definitio est: *Terminus est signum ponibile in propositione*. Eam rejciunt nonnulli, quia censent, etiam voces non-significatiuas (quæ tamen signa non sunt) vt *bluetri*, esse terminos, quod patet in hac propositione, *bluetri est vox*. Alij è còtrario, licet eam non impugnent ex hoc capite (opinantur enim, voces non-significatiuas non esse terminos) rejciunt tamen illam, eò quòd includat etiam Verbum; quod cum non sit terminus, est tamen *signum ponibile in propositione*. Includit etiam Aduerbia, quæ non sunt termini; item & alias particulas, quæ in omnium sententiâ non sunt termini, & sunt *signum ponibile in propositione*. vt quando dico, *Rex Hispania est Catholicus*, terminus *Hispania* est signum ponibile, & neque est prædicatum, neque subiectum, neque copula; & consequenter nec terminus. Hæc secunda impugnatio solida est, ideo ea definitio rejcienda.

Secunda Termini definitio est, vt sit *id in quod resoluitur propositio, tamquam in subiectum & prædicatum*. Hanc rejciunt aliqui, quia non conuenit Verbo, quod tamen putant esse terminum; ideoque Tertio definiunt Terminum, vt sit *id in quod resoluitur propositio, sine vt in subiectum, sine vt in Verbum, sine vt in Aduerbum, sine vt in prædicatum*. Quæ definitio potest clariùs & breuiùs ita tradi: *Terminus est pars simplex propositionis*.

Aliam à Scoto traditam, scilicet, *Terminum esse signum propositionis categoricæ constitutum*, rejicit Hurtadus num. 9. quia non comprehendit terminos propositionis hypotheticæ; qui, vt tales, non componunt propositiones categoricas. Vt in hac, *Petrus est albus*, est propositio; & *Petrus est albus*, est terminus vnicus huius hypotheticæ. Sed huic exemplo fortè responderet Scotus, ibi *Petrus est albus* supponi materialiter, & subintelligi, *hæc oratio, Petrus est albus, est propositio*, quæ est propositio categorica. Meliùs ergo idem in hac propositione ostenditur, *Petrus esse album, non est possibile*: vbi formaliter accipiuntur termini, & ea propositio necessariò est hypothetica, habetque in eâ locum argumentum Hurtadi.

Inter has definitiones placet secunda, tum quia est Aristotelis 1. Priorum cap. 1. tum quia communior; quod in quæstionibus de nomine maximè attendendum est: tum quia *terminus* dicitur à *terminando*; sed ea, quæ sunt vniones extremorum, non dicuntur terminare; ergo nec dici possunt termini; ergo solum subiectum & prædicatum, intra quæ tota præpositio clauditur, dici possunt termini: vnde Verba, Aduerbia, aliaque propositionis particule, à ratione termini excludenda sunt. Poteris ergo Terminum sic aptè definire: *Terminus est extremum propositionis*. extrema autem propositionis sunt solum subiectum & prædicatum.

Rogabis Primò, vtrum voces non-significatiuæ, verbi gratiâ *bluetri*, sint dicende termini iuxta hanc definitionem. Negant nonnulli, quia terminus debet esse aptus locutioni; sed voces non-significatiuæ non sunt aptæ locutioni, ergo nec termini. Patet minor, quia locutio externa est explicatio conceptus, & manifestatio rei conceptæ: sed per voces non-significatiuas nihil explicatur, nec manifestatur, cum nullius rei signum sint; ergo voces non-significatiuæ non sunt aptæ locutioni, ergo nec sunt termini. Nec sufficeret, si dicas, illas voces habere aptitudinem, vt imponatur illis significatio aliqua, verbi gratiâ *bluetri*, quod de se habet aptitudinem vt significet lapidem, vel lignum, &c. pro arbitrio hominum; in definitionibus autem non tam requiri actum quam aptitudinem, ac proinde absolute esse terminos, non aliter quam vox *homo*, etiam quando est sola, & non componit propositionem, adhuc dicitur terminus, eò quòd habet aptitudinem vt eam componat; ergo etiam voces non-significatiuæ, quia de se aptæ sunt locutioni, casu quo accipiantur ad significandum aliquid, absolute erunt termini. Si hoc, inquam, dixeris, adhuc non

non satisfacies: Primò, quia aptitudo, quam habet *blitri* ad componendam propositionem, est nimis remota: prius enim debet intercedere impositio voluntaria hominum de illius significatione; vox autem *homo* habet aptitudinem proximam ad propositionem componendam; unde etiam, quando actu non componit, est terminus: secus verò *blitri*, & aliae non-significativae. Secundò non placet hæc solutio, quia quæstio est, utrum voces, dum non sunt significativae, imò etiam si non possent esse significativae, dicendæ sint termini: extra dubium enim est, eas voces futuras terminos, casu quo ad significandum aliquid assumerentur.

Idèò aliqui Secundò respondent, Ad rationem termini requiri, vocem supponi pro aliâ re à se distinctâ, quomodo supponuntur voces significativae *homo, leo*, &c. nam quando dico, *homo currit*, terminus *homo* non supponitur pro voce, sed pro homine significato per vocem. Sed contrâ dicent aliqui, Gratis enim à te id requiritur: cur enim non sufficit, si vox supponatur pro seipsâ, quod possunt habere voces non-significativae? potest enim dici, *blitri est vox, blitri est sonus articulatus*, quarum propositionum sensus non est, aliquid significatum per *blitri* esse vocem, & sonum articulatum, sed ipsam dictionem *blitri* esse vocem: sicut quando dico, *homo est vox, nomen est neutrius generis*, tunc *homo* & *nomen* non supponitur pro rebus à se significatis, sed pro seipsis, ut à nemine dubitatur; & tamen tunc etiam sunt termini omnes illae voces significativae; ergo similiter *blitri*, & aliae voces non-significativae, erunt termini, et si solum pro se ponantur.

Hic secundus modus dicendi mihi placet; quare ad argumentum contrarium respondeo, concedendo, terminum debere esse aptum locutioni; ad hoc autem nego requiri, quod supponatur pro aliâ re à se distinctâ: sufficit enim, si supponatur pro seipso, quia de ipso possum ego manifestare aliquid, ut esse vocem, esse sonum articulatum, esse nomen indeclinabile, & tam bene loqui ac de rebus aliis ab ipso significatis; ergo erit propriè terminus.

Quod si adhuc insites, A te nomine *termini* non intelligi, nisi illum qui aliud à se significat; facies quæstionem de nomine, in quâ oportet, ut tuam hanc acceptionem ostendas esse communiorē: non enim liberum est, pro arbitrio novam rebus significationem imponere.

Hinc infero, Litteras etiam esse terminos, quando solæ accipiuntur; ut cum dico, *A est littera*: quod minùs consequenter negavit nonnullus, motus ex eo quod A non est dictio, sed compositiva dictionis; quæ ratio debilis est: quia siue sit dictio, siue non, potest componere propositionem, & de eâ possunt aliqua prædicari, ut in prædictâ propositione, *A est littera*, non minùs quam si dicerem, *blitri est vox*: ergo non deficit à ratione termini, eò quod non sit dictio. Dixi, quando solæ accipiuntur: quando enim componunt aliquod nomen, tunc non tam sunt propositionis extrema, quam compositiva extremorum; ac proinde non termini, sed partes terminorum vocandæ videntur.

Infero secundò à fortiori, Verba significativa (etiam si, dum exercent munus Verbi, non sint termini, quia non sunt extrema propositionis,

sed vnio & medium illius) posse esse terminos, quia etiam possunt assumi ut subiectum vel prædicatum alicuius propositionis: ut si dicas, *amo est vox, amo est Verbum*, &c. Et idem intellige de aliis orationis partibus, Aduerbiis, Præpositionibus, Interiectionibus, quæ omnes cum possint esse propositionis extrema, dum pro seipsis supponuntur, possunt etiam esse termini.

Rogabis secundò, Vtrum propositio simplex, quæ cum aliâ simplici propositionem hypotheticam componit, sit terminus. Respondeo cum distinctione: duæ enim sunt propositiones hypotheticæ, Vna ex aggregatione duarum categoricarum, ita tamen, ut vna non sit subiectum alterius, v. g. illa, *Ego dormio, & cor meum vigilat*; in hac puto vnâ categoricam non esse terminum alterius, quia nec est subiectum nec prædicatum illius. Aliâ est categorica, ut *Petrum esse album, est possibile* (de quâ supra mentionem feci) in hac puto categoricam esse terminum hypotheticæ; quia (ut dixi supra) est subiectum illius. Neque obest, illam etiam constare terminis: nam bene potest id, quod in se est quasi totum, esse pars respectu alterius totius; ut materia, quæ in se componitur partibus, est pars respectu hominis, & quælibet pars materiæ respectu alterius maioris partis, in quâ ipsa includitur. Rogabis tertio, in hac propositione, *Ego amo*, & similibus, qui sunt duo termini distincti à copulâ; nam *amo* est Verbum, ac proinde iuxta dicta non est terminus: aliquid autem aliud, quod claudatur intra duos terminos, nihil est; ergo vel bona non est definitio Termini supra tradita, vel hæc non est propositio. Respondeo, illam & similes propositiones huic æquivalere, *ego sum amans*. Ratio est: quia omnis propositio debet constare subiecto, prædicato, & copulâ: copulâ autem est Verbum *sum, es, fui*; quia cum copulâ significet identitatem inter prædicatum & subiectum, hæc autem identitas significetur per Verbum *sum, es, fui*; fit ut in omnibus propositionibus hoc Verbum debeat subintelligi. *Amo* ergo virtualiter est prædicatum & copulâ: quatenus est copulâ, non sortitur rationem termini; eam verò retinet, quatenus est prædicatum. Ex quo pater, quid in illâ propositione includatur intra duos illius terminos.

SECTIO II.

Diuisio Termini in Mentalem, Vocalem, & Scriptum.

TERMINVS, ut vidimus, extremum est propositionis; ergo quot fuerint propositionis species, tot erunt & terminorum. Quia ergo propositio triplex communiter assignatur, Mentalis, Vocalis, & Scripta; inde triplex etiam est terminus, *mentalis, vocalis, scriptus*. Scriptus, est vox scripta vel in papyro, vel in pariete, vel in quauis aliâ re propositionis scriptæ compositiua. Vocalis, est vox ipsa ab homine prolata, compositiua propositionis vocalis. Terminus mentalis, est actus ipse intellectus, quo concipio prædicatum & subiectum.

Sed aduerte Primò, Vocalem & Scriptam propositionem solum secundum quid & improprie esse propositiones: quia ipsæ non affirmant

proprie, sed sunt signa interna propositionis, quæ verè & proprie & affirmatio; & consequenter in rigore propositio; per denominationem autem extrinsecam ab interna ista aliæ dicuntur propositiones. Secundò aduerte, Si propositio mentalis non sit composita ex triplici actu, sed indiuisibilis omnino, (vt quidam volunt, & nos, Deò duce, in libris de Animâ, Disput. vi. à num. 83. ostendimus) in mente, seu in propositione mentali non esse proprie terminos: quia res omnino indiuisibilis non potest esse extremum sui ipsius. Improprie tamen dicuntur termini mentales, quatenus per vnicum actum concipimus, quæ per plures terminos vocales exprimimus; vel quatenus ad illud iudicium præcesserunt tres distinctæ apprehensiones in ipso intellectu, vna de prædicato solo, alia de subiecto etiam solo, tertia de prædicato, quæ inter duas illas proprie includitur.

Hic tradunt nonnulli plures mentalis termini seu cognitionis diuisiones, *intuitivam, abstractivam, directam, & reflexam*, & alias similes, quæ non sunt Logicæ, sed animasticæ; ideò illas omitto libens, fusiùs de ipsis suo loco disputaturus.

Terminus vocalis (idem intellige de scripto) diuidi potest in *significativum*, & *non-significativum*. Ille est, qui aliquid ad placitum significat, vt *Deus, homo, leo*, &c. hic verò est, qui nihil ad placitum significat, vt *blütri*.

Pro huius diuisionis notitiâ aduerte Primò, Duplex esse signum, *naturale* vnum, quod ex se independentè ab hominum liberâ voluntate aliquid à se repræsentat, vt fumus ignem, vestigium bouis bouem, lux solem, &c. Aliud *ad placitum*, quod ex voluntate hominum assumptum est ad significandum aliquid quod de se non significabat: vt hæc vox *homo*, quæ de se non magis significat quàm *blütri*, imposita est tamen ab hominibus ad significandum hominem. Idem est de ramo ante tabernam, qui non ex naturâ suâ, sed ex arbitrio hominum significat ibi vendi vinum. Fusiorem signi explicationem vide Disput. Logicæ xiii. à num. 19. Aduerte Secundò, Voces omnes, siue significatiuæ sint ad placitum, siue non, esse tamen semper signa naturalia loquentis. Nam quòd hæc vox *leo* faciat me venire in cognitionem hominis loquentis per illam, id habet ex naturâ suâ: siue enim homines velint siue non, quando ego audio aliquam vocem, agnosco statim, eam ab aliquo prolatam, qualiscumque sit, etiam si eam non intelligam, vt *blütri*, & cetera omnes.

His positis aduerto, Quando diuidimus terminum in *significativum* & *non-significativum*, non loqui nos de significatione de personâ loquente; nam, iuxta supposita, hæc est omni voci & termino connaturalis, ideò nullus est in hoc sensu *non-significativus*: sed loqui de secundâ significatione, quæ cum sit omnino arbitraria, non conuenit omnibus vocibus & terminis necessariò; sed alij sunt significatiui, alij non. Terminus ergo significatiuus sic potest definiri: *Est extremum propositionis, ex placito hominum in alius rei cognitionem nos ducentis*. Prima pars definitionis, scilicet, esse *extremum propositionis*, fortitur rationem genericam; quia in eâ conuenit cum *non-significatiuo*: secunda verò explicat differentiam; per illam enim distinguitur à non-

significatiuo. Vtraque pars definitionis manet ex dictis satis explicata.

Terminus *non-significatiuus* definitur esse *extremum propositionis nihil explicatio hominum repræsentans*: quæ definitio non indiget explanatione nouâ.

SECTIO III.

Aliquæ diuisiones Termini significatiui.

Quâ viâ Vocales termini diuiduntur & declarantur, declarantur & diuiduntur mentales; quia hos non nisi per vocales intelligimus, ideò non facio pro eis distinctas sectiones: si quid verò specialiter notandum occurrerit in aliquâ diuisione in particulari, id suo loco attingam.

Terminus *non-significatiuus* nullam aliam habet diuisionem, quæ nostra intersit: diuisiones enim desumuntur vel ex distinctis rebus ex parte obiecti significatis, vel ex diuerso intellectus modo concipiendi easdem res, qui etiam per voces significatur. Vbi ergo nulla est res, aut conceptus diuersi per terminum significati (qualis non est in *non-significatiuo*) non habet locum ea diuersitas, de quâ nos in præsentia.

Primò ergo diuiditur Terminus significatiuus in *communem*, & in *singularem*. Ille est, qui significat rem pluribus communicabilem, vt, *homo, leo*, qui significant naturas hominis & leonis, quæ in hoc & in illo homine, hoc & illo leone reperiuntur. Sed aduerte, ad rationem termini communis non requiritur, actu esse in pluribus, sed posse esse; vnde etiam solo existente Adamo, nomen *homo* erat commune: & nunc de facto est communis vox *sol*, quia licet de facto non detur nisi vnicus sol, possunt tamen dari plures; sicut solo existente Adamo, possibiles erant multi homines. Nonnulli excludunt à ratione termini communis nomen *ciuitas*, sed immeritò: quia *ciuitas* significat hanc & illam ciuitatem, non secus ac *homo* hunc & illum hominem. Fateor, si nomen *ciuitas* comparatur non in ordine ad hanc & illam ciuitatem, sed ad hunc & illum hominem qui vnâ ciuitatem componunt, vt sic, non esse terminum communem: quia licet plura significet, non tamen ita, vt in quolibet reperiatur ratio totius; nec enim quilibet homo est ciuitas: terminus autem communis debet totus saluari in quolibet ex significatis: sicut in hoc sensu etiam homo comparatus ad partes hominis, animam scilicet & corpus, quas significat, non est terminus communis, quia quilibet illarum non est homo, sed solum comparatus ad Petrum & Paulum collectivè sumptos.

Rogabis Primò, an sit terminus communis, *Petrus & Paulus* collectivè sumpti. Respondeo cum P. Hurtado, non esse; quia non potest de quolibet seorsim totus prædicari: si verò diceretur *Petrus vel Paulus*, tunc esse communem, quia de quolibet potest verè dici, Est Petrus, vel Paulus.

Rogabis Secundò, an hæc vox, *omnis homo*, sit terminus communis. Affirmat Hurtado hic §. 49. quia significatio vocis secundum se considerata, tota conuenit omnibus hominibus. Sed in hoc non videtur consequenter locutus ad præcedentem sententiam: quia licet vox *homo* de se sit

fit vniuersalis, affecta tamen voce *omnis*, iam non est vniuersalis; quia non potest de quolibet dici, est *omnis homo*, sicut ipse docet §. 50. de eadem voce affecta signo *hic homo*, eam non inanere vniuersalem. Confirmo, & explico. *Omnis homo*, idem est ac, *hic & ille homo*, &c. At *hic & ille* non est terminus vniuersalis; ergo neque *omnis homo*.

14 Probo euidenter consequentiam. Quia repugnat, duos terminos dari sibi aequipollentes, quorum vnus sit vniuersalis, alter non, vt per se manifestum est. Vnde rursus aduertens, non bene probari huius termini vniuersalitatem, ex eo quod, si dico *omnis homo currit*, bene inferatur, ergo *Petrus & Paulus currit*: hoc enim idem argumentum posset fieri quando dico, *Petrus & Paulus currit*; quia tunc etiam de quolibet bene inferatur, ergo *currit*. Idem est, quando dico, *tota ciuitas est lata*: inferatur enim, ergo *hic & ille ciuis est latus*; non tamen ideo *tota ciuitas* est terminus vniuersalis, vt supra docui. Respondeo ergo, terminum communem aut vniuersalem dupliciter posse accipi: Vel quia multa significet; in quo sensu fateor illum esse vniuersalem, sicut etiam, *ciuitas, exercitus, Petrus & Paulus, hic & ille homo*. In presenti tamen non ita illum vsurpamus, sed pro termino illo communi, qui posset predicari de multis. Licet ergo *omnis homo* multa significet; quia tamen de quolibet non dicitur esse *omnem hominem*, ideo non est terminus communis. Neque sufficit si dicas, predicatum, cui connectitur, posse de quolibet affirmari, ideoque terminum illum *omni* dici distributiuum; quam rationem etiam insinuat Hurtado; inde enim bene sequetur, predicatum esse commune: sed quia ipsum subiectum (de quo disputamus) non potest totum predicari in altera propositione, accipiendo inferiora seorsum (non enim possumus dicere,

15 *Petrus est omnis homo*, etiam si possumus dicere, *Petrus currit*) inde fit, non esse communem vocem *omnis homo*. Sicut quando dico, *totus populus est latus*, vel *tota ciuitas*, potest applicari cuilibet predicatum *latus*, & ideo ipsum est terminus communis. Tamen quia *tota ciuitas* non potest predicari de quolibet, ideo *tota ciuitas* non est terminus communis, vt bene ipse §. 46. docuerat. Neque in hoc est excogitabilis differentia inter nomen *ciuitas*, & *omnes ciues*, vel *omnis homo*, &c. quo etiam sensu particula *&* est distributiva, & tamen non est vniuersalis, iuxta dicta.

Tandem aduerte, terminum communem non necessarii esse vniuocum: *sanum* enim, & *ens*, (etiam si sit analogum, de quo alibi) sunt termini communes, quia absolute de multis predicantur: requiritur tamen ne vox sit aequiuoca, sicut *canis* respectu terrestris & celestis; vel *gallus* respectu gallinacei, & hominis Franci: quia tunc non est vna, sed duæ significationes per accedens ibi coniunctæ.

Terminus singularis est, qui significat vnā rationem particularem, non communicabilem pluribus: vt, *Deus, Michael*, &c. licet aliquando particulariter & improprie dicantur *multi* Dy, &c.

16 Dices: Etiam nomen *Petrus* est commune, quia significat plures homines, quorum cuilibet conuenit esse Petrum. Respondent recentiores nonnulli, ideo *Petrus* non esse communem,

quia determinatè significat hunc hominem, qui repugnat esse plures. Sed contrā, quia si *τὸ determinatè* idem sit ac, significat hunc solum, falsum est; quia significat etiam alios homines: si verò *τὸ determinatè* idem sit quod, verè hunc significat, fateor, sed inde nihil inferatur, quia etiam hoc nomen *homo* significat in hoc sensu Petrum; sed quia significat etiam alios, est commune. Melius ergo & clarius respondetur, nomen *Petrus* significare quidem plures homines, sed non quatenus conueniunt in aliqua ratione; sed significare eos vt diuersos: neque enim in omnibus hominibus, qui vocantur *Petrus*, datur aliqua ratio communis significata per nomen *Petrus*, vnde nomen hoc aequiuocum est, vt dicam num. 20. ostendens quo casu etiam hoc nomen commune sit. Diuisio præcedens conuenit etiam termino mentali; in mente enim & est conceptus communis, v. g. quem formo de homine vt sic, (de quo fusiùs in Disputatione de Vniuersalibus) & est etiam conceptus singularis, vt quem formo de Deo, de Petro, de Romā, &c.

Secundò potest diuidi Terminus in *vniuersalem* & *inferiorem*: quæ diuisio conuenit aliquomodo cum præcedenti, quatenus omnis terminus communis est vniuersalis, & è contrario omnis vniuersalis est communis. Dices, Terminus analogus est communis, & non est vniuersalis, quia non pertinet ad vllum ex quinque vniuersalibus; ergo non est idem communis & vniuersalis. Respondeo, vniuersalem posse dupliciter accipi: Vel primò, prout sonat id quod conuenit multis, & in hoc sensu dico, idem esse communem & vniuersalem; quo sensu etiam analogus est vniuersalis. Secundò potest accipi pro vniuersali Logicè, quo sensu non omnis terminus communis est vniuersalis, quia non omnis est vniuocus, prout ad vniuersale Logicum requiritur. Differt autem hæc diuisio a præcedenti, quia non omnis terminus singularis debet esse inferior ex conceptu suo, etiam si de facto ferè omnes singulares sint inferiores. Probo id manifestè: quia etiam si non esset possibile aliquid aliud ens, Deo excepto, quo casu Deus non contineretur sub vllā ratione superiori & communi, *Deus* adhuc esset terminus singularis, & non esset inferior, vt per se constat; ergo terminus singularis, vt talis, non petit esse inferior. Differt deinde, quia nec omnis inferior est singularis: homo enim est inferior respectu animalis, & tamen *homo* non est terminus singularis, sed communis. Verum tamen est, non esse inferiorem & communem sub eadem, sed sub diuersis rationibus: prout enim comparatur cum animali, est inferior; superior verò, prout comparatur cum Petro, Paulo, &c.

Tertiò diuiditur Terminus in *confusum* & *determinatum*. Confusus est, qui aliquid significat vagè & indeterminatè, vt *homo*: non enim magis significat hunc, quàm illum; vnde non potest inferri, *Homo currit*, ergo *Petrus currit*; sed, ergo vel *Petrus vel Paulus currit*. Determinatus est, qui aliquam rem in particulari significat, qui non potest alteri applicari, vt *Deus, Petrus, Ioannes*, &c.

Sed obiicies: Homo etiam significat determinatè omnes homines; quando enim dico, *homo est animal*, rectè inferatur, ergo *Petrus est animal*,

A 3

ergo

ergo *Paulus*, & sic de aliis; non ergo est terminus confusus, sed determinatus. Respondeo, *quod homo* ex se esse terminum confusum. unde stando rigori propositionis, etiam si vnicus homo esset animal, hic vel ille, esset verum dicere, *homo est animal*. Quando tamen coniungitur cum praedicatione essentiali, v. g. animali, rationali, &c. ex communi acceptione vsurpatur pro vniuersali, ac si diceretur, *Omnis homo est animal*, quo sensu est terminus determinatus, quia determinatè & in particulari significat omnes homines, etiam si eos distinctis suis nominibus vel conceptibus non explicet.

Hic velim aduertat, terminum confusum non ideò dici, quia ex parte obiecti significet aliquam rem confusam: confusio enim est solum in intellectu; à parte autem rei omnia sunt determinata & singularia, Petrus v. g. & Ioannes, hic leo, ille equus. Dicitur ergo confusus, quia licet res determinatas significet, significat eas tamen modo confuso. Id intelliges clarè hoc exemplo: Quando dico, *Petrus & Paulus*, est terminus determinatus; quia distinctè & copulatiuè vtrumque significat: si verò dicam, *Petrus vel Paulus*, iam est terminus confusus, cum tamen ex parte obiecti non minùs Petrus & Paulus attingantur quàm antea, neque ex parte obiecti sit illud vel; sed quia tali attinguntur modo, vt non liceat inde determinatè inferre, ergo *Petrus currit*; & quia aliquo modo confusum relinquit intellectum, ideò vocatur terminus confusus. Et hæc oportet benè notare, quia multi sapè falluntur, putantes termino confuso ex parte obiecti rem aliquam confusam respondere.

Quartò potest diuidi Terminus vocalis in *vniuocum*, *aquiuocum*, & *analogum*. Vniuocus est, qui vel vnam rem singularem significat, vt *Deus*; vel qui significat plura vt omnino similia, verbi gratia *homo*, *leo*: significat enim plura indiuidua vt omnino conuenientia in naturâ animalis. Vbi obserua, ad rationem *termini vniuoci* non requiri, vt res per illum significatæ sint in se omnino similes; sed sufficere, si in ratione per nomen importatâ omnino conueniant: v. g. hoc nomen *animal* est vniuocum, non quia omnia animalia sint eiusdem speciei, & omnino similia; sed quia in ratione animalis significatæ per nomen omnino conueniunt.

Terminus aquiuocus est, qui significat plura vt diuersa, v. g. nomen *gallus*, quod significat gallum gallinaceum, & habitatorem Gallia, & homines cuiusdam familiae qui Galli dicuntur. Vbi etiam obserua, nomini aquiuoco non nocere conuenientiam inter se rerum ab illo significatarum, nisi præcisè quando ea conuenientia intenditur explicari per nomen; sicut è contrariò diximus de termino vniuoco, non illi obesse differentias rerum à se significatarum, si per ipsum non exprimentur. Hinc intelliges, quâ ratione *animal*, etiam vt significat gallum gallinaceum, & habitatorem Franciæ, sit vniuocum; nomen verò *gallus* etiam si eadem significet, sit aquiuocum. Ratio est, quia animal ea significat quatenus similia; *gallus* verò, licet eadem significet, non tamen quatenus similia, sed quatenus diuersa inter se, seu secundum rationem differendi. Imò hoc nomen *Petrus* est aquiuocum, dum hunc & illum hominem significat; etiam si illi sint eiusdem spe-

ciei; quia illos significat non vt vnum, sed vt differentes propriis rationibus, vt supra dixi. Et hinc intelliges rursus, cur nomen Familiae non dicatur nomen Proprium, neque aquiuocum: sic verò nomen *Carolus*, etiam si multò plures sint Caroli, quàm sint ex Austriacâ Familia v. g. Intelliges, inquam, hinc, quia nomen Familiae significat eos omnes, vt conuenientes in hoc quòd ab eadem radice procedunt, ideòque significat illos vt similes; quapropter est vniuocum: at *Carolus* non significat homines prout conueniunt in aliquo predicato, ideò non est vniuocum, nisi fortè respectu illorum, qui, quia nati in Festo sancti Caroli, ita cognominantur, respectu quorum etiam hoc nomen est verè vniuocum; sed quia vniuersaliter hoc non attenditur, ideò absolutè meritò dicitur nomen aquiuocum.

Terminus analogus est, qui significat plura vt aliquid tantum conuenientia in aliquâ naturâ, vt *risus*, qui dicitur de *homine* & de *prato*; de illo propriè, de hoc impropriè. Alexander de Rege Macedone propriè, de aliis generosis ac liberalibus viris impropriè & per Metaphoram.

SECTIO IV.

Nonnullæ aliæ diuisiones Termini.

Quinta diuisio Termini significatiui vocalis est in *categorematicum*, *syncategorematicum*, & *mixtum*. Categorematicus est, qui per se sine additamento aliquid significat, & poni potest in propositione, vt *homo*, *Petrus*, *Deus*, &c. Syncategorematicus est, qui per se perfectè non significat, vt *nullus*, *omnis*, &c. quia nisi addatur vel *homo*, vel *leo*, vel alius terminus categorematicus, nihil perfectè per illos significatur.

Terminus mixtus est, qui aliquid ex vtroque participat, vt *doctus*, *belle*, *sapienter*, *benè*, *malè*, & reliqua Aduerbia: quæ quia significant modificando, non sunt perfectè categorematica; & quia significant aliquid ens determinatum, non sunt syncategorematica, sed mixta. Hæc Aduerbia excludimus num. 3. à ratione termini: vnde, vt hæc diuisio defendi queat, solum debet esse in *categorematicum* & *syncategorematicum*.

Dices: Terminus syncategorematicus non potest esse per se extremum propositionis, quia perfectè non significat; ergo per se non est terminus. Respondet quidam, Vt sit terminus, sufficere si possit simul cum alio propositionem componere, vt extremum illius. Sed contrà, quia etiam Aduerbia simul cum alio possunt esse propositionis extrema (rectè enim dicitur, *Petrus est maxime doctus*, *Ioannes est valde eruditus*.) ergo etiam Aduerbia erunt termini, non secus ac syncategorematici; quod tamen ab his negatur. Si quid sentiam fatear, ego dicerem, etiam syncategorematicum non esse perfectè terminum (vt conuincit replica;) sed quia quæstio est de voce, loquendum cum multis: pro quo potest aliqua assignari disparitas inter terminos syncategorematicos & Aduerbia, quia hæc non sunt propriè & formaliter (etiam vt cum aliis coniuncta) prædicatum seu subiectum propositionis; termini verò syncategorematici, vt *omnis*, *nullus*, saltem vt coniuncti cum aliis formaliter, & in recto, sunt prædicatum & subiectum.

Rogabis,

23 Rogabis, utrū nomina Adiectiua, vt *albus*, *niger*, *doctus*, &c. sint termini categorematici. Nonnulla fusē conatur probare, omnia nomina Adiectiua esse syncategorematica, id est (secundū Calepinum) simul significantia; quia Substantiua non significant, nisi cum Adiectiuis: & refutat omnes Summulistas id negantes, aientelque sola ea nomina, *omnis*, *nullus*, *aliquis*, esse terminos syncategorematicos. Verū si hic Calepino adhaesisset, reperisset in eo, solas has voces, *omnis*, *nullus*, *aliquis*, dici expresse terminos syncategorematicos, quia hæc vox syncategorematicum non usurpatur pro voce quæ cum aliis significet; in hoc enim sensu etiam Substantiua essent syncategorematica, quia etiam significant simul cum aliis: accipitur ergo pro eā voce, quæ sola non significat perfecte. Iam ergo hinc puto nobis mediā viā incendendum vt inter sententiam huius recentioris, & communem. Quare dicendum Primò, Adiectiua esse partim syncategorematica, & partim categorematica. Prima pars, in quā acquiesco huic Auctori, probatur: quia donec addatur vel *homo*, vel *leo*, vel *paries*, tam non intelligo perfectē dum audio *albus*, ac dum audio *omnis*; ergo tam ille est syncategorematicus, quā hic.

24 Dices pro communi sententiā, *Albus* significat idem quod *habens albedinem*; sed *habens albedinem* est terminus categorematicus; ergo & *albus*. In primis contra hoc argumentum inuitatur facile: quia etiam *omnis* significat *habens totalitatem*, ergo etiam *omnis* erit terminus categorematicus. Respondeo ergo, Etiam *habens albedinem* si adiectiue sumatur, esse terminum partim syncategorematicum, non secus ac *albus*. Ratio est, quia nomina Adiectiua, etsi significant formas, quia tamen eas significant vt adiacentes alteri, quamdiu non explicatur illud alterum cui adiacent, illa significatio manet imperfecta. Et propterea Adiectiuum definitur esse, quod se solo in oratione stare non potest; Substantiua verò, quia significant per modum per se stantis, possunt sola in oratione significare.

Ex his respondeo ad confirmationem, concedendo, terminum *albus* significare idem quod *habens albedinem*: addo tamen, *habens albedinem*, si adiectiue sumatur, esse etiam syncategorematicum, propter rationem dictam. Imò licet *album* substantiue significet idem quod *albus* adiectiue; quia tamen significant diuerso modo, *album* scilicet substantiue significat per modum per se stantis, *albus* verò adiectiue per modum alteri adiacentis; inde fit, vt illud possit poni per se in propositione, hoc verò non: ex quo vterius oritur, vt illud sit categorematicum perfecte, hoc verò non.

25 Quod verò Adiectiua sint partim categorematica (in quā secundā parte conuenio cum communi sententiā, & discedo à recentioribus) patet inde, quia saltem pro prædicato possunt assumi sola, vt, *Petrus est iustus*, *Deus est omnipotens*; quod non habent termini syncategorematici, *omnis*, *nullus*, qui tam quando sunt subiectum, quam quando prædicatum, exigunt alium terminum sibi adherentem, sine quo perfecte non significant: nec enim dici potest, *currrens est omnis*. Ergo Adiectiua non sunt purē syncategorematica: ergo mixta inter categorematica & syncategorematica.

Respondent recentiores, Etiam posse dici, *Homo confuse cognitus est aliquis*; *Carentia omnis rei, est nullus*; *Deus & creatura sunt omnia*. Ergo etiam termini purē syncategorematici possunt soli poni loco prædicati: ergo ex hac parte non differunt à ceteris Adiectiuis. Sed contrā. Quis enim non videat, illas propositiones, etiam si in rigore veræ sint, valde tamen esse alienas à communi vsu? Vnde vel ex hoc solo capite sufficiens assignatur discrimin ab aliis nominibus. Quis enim vquam dixit, *Carentia omnis rei est nullum*? sed, *carentia omnis rei est nihil*. Aut quis dixit, *Homo confuse cognitus est aliquis*? sed est aliquod indiuiduum. Similiter, *Deus & creatura sunt omnia*. Certè nisi intelligatur ibi Adiectiuum entia, propositio est imperfectissima, & non scio cur (si tales propositiones voluerunt accipere) confugerint ad illam, *Homo confuse cognitus est aliquis*: quia tam bene poterant dicere, *Petrus est aliquis*, quā, *homo confuse cognitus est aliquis*. Constat ergo, Adiectiua, quia perfectissime pro prædicatis possunt sola poni (quod non habent *omnis*, *nullus*, *aliquis*), non esse omnino syncategorematica, sed mixta, vt nos contendimus.

Sexta diuisio est in absolutum & connotatiuum. Absolutus definitur à Toletō, qui significat rem per se stantem. Sed non bene: quia accidentia non per se stant, sed in subiecto; & tamen hæc vox *albedo*, *calor*, &c. est absoluta. Vbi aduerte, à nonnullis minùs consequenter impugnari hanc Toleti definitionem: ex vñ enim parte dicunt, eam esse propriam abstractorum, non absolutorum. Deinde addunt, eam non conuenire vocationi, quæ non potest per se stare; cum tamen vocationi sit nomen abstractum. quomodo enim hi admittunt, eam esse propriam abstractorum, & statim dicunt, non conuenire formis accidentalibus & modalibus, quæ tamen sunt abstracta? Sotus ab Hurtado §. 76. relatus, terminum absolutum definit eum esse, qui præter suum materiale nihil aliud adiacere vel non adiacere significat. Contra quem arguit ipse: Quia hinc sequitur & nomen *albus* esse absolutum, quia præter suam materiam, seu rem, seu obiectum, nihil aliud adiacere significat. Hæc tamen impugnatio non vrget, & potest bene sustineri Soti definitio: nam *albus* in primis significat subiectum albedinis, & hoc vocat Sotus suum materiale. Secundò videtur aliud significare, quatenus denotat, illud subiectum albedinis esse vel hominem, vel lapidem, &c. quo differt à voce *homo* v. g. quæ licet significat aliquid per modum subiecti, & aliquid per modum formæ, non tamen significat vtrumque, quasi alteri adhuc adiaceret. Est ergo in re bona definitio Soti, sed obscura: & eam paulò pōst cum definitione Toleti componemus. Aliqui dicunt, terminum absolutum esse qui se solo significat; connotatiuum verò qui se solo perfecte non significat. Quando enim ego dico, *albus est in scholā*, audiens id quiescit in inquietus, donec sciat quis sit ille *albus*, lapisne, an homo, an charta. At quando dico, *lapis est ibi*, iam homo quiescit. Ergo *lapis* est terminus absolutus, *albus* verò connotatiuus. Placuit mihi olim hæc explicatio, sed eodem exemplo allatō videtur posse reici: quia quando dico, *albus est in scholā*, non magis est homo inquietus, & audis sciendi, quā quando dico, *in scholā*

est *subiectum albedinis*: eo enim ipso quod dico *albus*, apprehendo subiectum albedinis; & tamen subiectum albedinis est terminus absolutus, quia
 28 est nomen Substantiuum; ergo ratio termini absoluti non consistit in eo quod perfectè significet, id est, quasi satians audientem. Confirmo manifestè Primò: *Album* potest sumi substantiuè. rogo, an homo magis aliquid sciat, cum audit, *album est in scholâ*, quam cum ei dicitur, *albus est in scholâ*: ergo inde non debet terminorum differentia delumi. Confirmo Secundò: Etiam quando dico, *homo est in scholâ*, audiens manet inquietus, donec sciat quis ille sit, non minus quam quando audit, *albus* vel *doctus est in scholâ*: ergo ex hac parte non magis est terminus absolutus *homo*, quam *doctus*, *prudens*.

Placet ergo definitio Toleti, vno vel altero verbo mutato, ut Terminus absolutus sit, qui significat rem, non quidem per se stantem (ut voluit Toletus) sed per modum per se stantis; ita ut ratio termini absoluti non ex se significatâ, sed ex modo eam significandi desumatur. Vnde nomen Substantiuum est absolutum, hoc est per se subsistens, Adiectiuum verò per modum alteri adiacentis. Quod sic explico. Nomina Adiectiua ita significant subiectum, & formam, ut utrumque videantur significare per modum alteri adiacentis, ac proinde connotatiua dicuntur; connotant enim subiectum, cui adiacere videtur eorum significatum: nomina verò Substantiua, siue significant solam formam, ut *albedo*, siue subiectum cum formâ, ut *album*; semper tamen significant per modum per se stantis, ac proinde absoluta dicuntur: quia, ut ponantur in propositione, non egent alio termino. Verbi gratiâ, *Homo* & *iustus*, uterque significat rem compositam, *homo* ex personâ & humanitate, *iustus* verò ex subiecto & iustitiâ: sed *homo* ita significat illud compositum, ut non significet illud per modum alteri adiacentis, sed quasi rem quæ ad suum esse non eget alio: at *iustus* ita significat iustitiam, & illius subiectum, ut utrumque significet adiacens alteri, vel homini, vel Angelo, vel Deo. Ex quo intelliges, terminum absolutum posse habere inadaquatam significatum per modum alteri adiacentis, ut *homo*, *Deus*, &c. connotatiuum verò totum suum significatum explicare quasi alteri adiacens, quo differt ab absoluto, & propterea dicitur connotatiuum. Et hoc est quod voluit Sotus dicere in definitione à nobis relatâ.

Hinc intelliges, falli eos, qui dicunt, *album* etiam sumptum substantiuè, esse terminum connotatiuum, quia significat *albedinem* ut inhaerentem subiecto: falluntur, inquam; quia non magis *album* significat *albedinem* inhaerentem subiecto, quam nomen *pater* significat paternitatem inhaerentem Petro v.g. *Pater* autem in omni sententiâ (vno excepto Fonseca, quem bene hic impugnat Hurtadus) est terminus absolutus; ergo & *album* substantiuè. Deinde, intelligi nequit, quâ ratione *homo* sit terminus absolutus, non ve
 30 ro *album*, *dulce*, &c. si substantiuè sumantur: quia etiam *homo* significat *humanitatem*, seu habens personalitatem; licet *album*, habens *albedinem*. Ergo *homo* erit terminus connotatiuus, non secus ac *album*; vel *album* erit absolutus, non minus quam *homo*. Vbi vterius aduerte contra Fonseca, terminum connotatiuum non dici eo quod res signi-

ficata respiciat aliud; (vno enim non est nomen connotatiuum, & tamen respicit extrema, sicut pater respicit filium, & dominus seruum) sed id eo dici, quia totum suum significatum ita explicat, quasi adiaceret alteri; & illud, cui adiacet, dicitur res connotata, quod non habet vno: quia in modo significandi, licet in se sit res alteri adiacens, significatur tamen per se & in se stans, alia verò respicit tamquam terminum, non tamquam id cui adiacet, quod (ut dixi) proprium est omnium nominum Substantiuorum, siue abstracta sint, siue concreta.

SECTIO V.

Ultima Termini diuisiones.

Septima diuisio Termini est in *concretum* & *abstractum*. Concretum est, qui significat aliquod compositum, vel quasi compositum ex subiecto & formâ, seu quasi formâ: ut *homo* ex humanitate & personâ, *duces* ex homine & diuitiis. Abstractus verò est, qui significat quamlibet partem seorsum, ut *materia*, *albedo*, *forma*, *diuitie*. Hic intelliges, omnes terminos abstractos esse absolutos, non è contrario omnes absolutos esse abstractos: item, omnes terminos connotatiuos esse concretos, non tamen omnes concretos esse connotatiuos, ut *homo*, *Deus*, &c. Hic obserua, concreta & abstracta aliquando realiter distinguuntur à subiecto: aliquando verò solâ ratione, ut *Deus*, *Deitas*; quia *Deus* addit supra Deitatem *personalitatem*; solâ autem ratione seu virtualiter *Personalitas* & essentia diuina inter se distinguuntur. Similiter ob eandem rationem Persona diuina est concretum non realiter, sed ratione; nonnumquam solo modo significandi, ut *ens*, *entitas*; quia *ens* est *entitas*, & *entitas* est *ens* formaliter. Hoc etiam modo, puto olim apud Philosophos, ignorantes substantiam distinctam à naturâ, voces has *hominem* & *humanitatem* solâ ratione distinctas fuisse: tunc enim illi nihil prorsus, neque realiter nec ratione diuersum significabant per nomen *homo*, quod non per vocem *humanitas*; sed modus significandi erat diuersus, quod idem est in omnibus aliis nominibus Substantialibus, *equus*, *equinitas*, *animal*, *animalitas*, &c. Iam verò apud nos agnoscetes eam substantiam distinctam, talia nomina non significant idem omnino realiter; solum nomen *ens* reliquimus ad significandum independentem ab illâ compositione ex entitate & substantiâ. Ratio fortè fuit, quia est commune rebus etiam accidentalibus, in quibus hæc compositio non inuenitur, vnde idem est *ens* & *entitas*, ut dixi supra.

Octaua diuisio est in *transcendentem* & *non-transcendentem*. Ille definitur à nonnullis, qui per omnia genera rerum vagatur, siue qui imbitur in omni conceptu reali. Sed hæc definitio non est vniuersalis, quia non comprehendit omnia transcendentia, videlicet *substantiam incompletam*, quæ non transcendit omnia genera rerum. Melius ergo & vniuersalius definitur *transcendens*, ut sit ille, qui imbitur in omnibus suis inferioribus & differentiis: ad quod parum interest, siue multa siue pauca sint eius inferiora. *Non-transcendens* ergo definitur, qui non imbitur

bitur in omni suo conceptu differentiali, vt *Deus*, *animal*. Hæc diuifio locum non habet in meâ sententiâ: ostendendam enim Disputat. 1. 1. Logica: à num. 1. 2. 1. nulla esse talia transcendentia: sed nunc loquor cum communi. Termini transcendentales alij sunt *vniverfalissimi*, qui per omnia genera entium vagantur: comprehenduntur autem his litteris, R. E. V. B. A. V. Res, Ens, Vnum, Bonum, Aliquid, Verum; quia nihil est, quod non sit res, vnum, verum, bonum, aliquid. Quomodo autem hæc cuilibet enti conueniant, dicam Disputat. 1. Metaphysices à Sect. 1. 1. Alij sunt transcendentales *minus vniverfales*, vt substantia incompleta respectu omnium substantiarum, & inter prædicata diuina, Infinitas, seu esse à se, iuxta communem sententiam. & fortè possunt alia transcendentia inueniri, sed hæc hic sufficiat insinualle.

33 Nona diuifio Termini est in *complexum* & *incomplexum*. *Complexus* definitur à Toletò, cuius partes per se sunt significatiuæ, vt, *homo iustus*. Sed aduerte, ad rationem *termini complexi* requiri Primò, partes retinere in compositione eandem significationem quam ante illam: quapropter *Dominus* non est terminus complexus, etiam si *do* & *minus* sint significatiua, quia in compositione non retinent eam significationem. Secundò, partes aliquantulum debere vniri inter se, vt *homo iustus*: nam si non vniantur, vt *Petrus, Paulus*, non efficiunt terminum complexum, sed duos incomplexos. Rogabis, an cum dico, *Petrus & Paulus*, ratione illius copulæ fiat terminus complexus, an maneant duo incomplexi, scilicet *Petrus, Paulus*, &c. Respondeo, omnino esse complexum, non minùs quàm *homo iustus*, propter rationem in ipsâ dubitatione positam. Tertiò requiritur ad terminum complexum, ne uterque idem omnino significant, & eodem modo conceptum, vt *gladius, ensis*, qui sunt duo termini incomplexi synonymi, non vnus complexus.

34 Terminus *incomplexus* est, cuius partes non sunt significatiuæ per se eodem modo quo in compositione, vt *Dominus, Petrus, Prorex*. Dices, *Prorex* est terminus incomplexus, & tamen eius partes eodem modo significant in compositione, ac extra illam. Respondeo, *pro* non esse terminum, sed Præpositionem, ac proinde eius compositionem non facere terminum complexum, quia hic debet componi ex duobus terminis. Sed vrgebis: Definitio suprà posita solum petit vt partes sint per se significatiuæ: hoc autem habet vox *Prorex*; ergo iuxta definitionem propriè erit complexus, etiam si non constet duobus terminis. Hæc est quæstio de voce: qui dixerit *Prorex* non esse complexum, definiat aliter *terminum complexum* hoc modo, *Complexus est, qui constat duobus terminis propriam remtentibus significationem*; qui verò non reauerit illum dicere complexum, poterit stare definitioni ex Toletò suprà traditæ.

Obiicies Primò: Ergo oratio erit terminus complexus, retinet enim duos terminos in suâ significatione propriâ. Facile concedam sequentem, nec video absurdum in consequente. quòd si eam velis negare, debes (vt loquaris consequenter) definire terminum complexum, vt sit ille, qui sine verbo constat duobus terminis propriam remtentibus significationem.

Obiicies secundò: *Terminus* est dictio simplex; sed complexus non est simplex, ergo neque terminus. Quidam concedunt consequentiam; nos tamen, ne à communi discedamus in quæstione de nomine, negamus de ratione termini esse, vt sit dictio simplex; sufficit enim, si sit extremum propositionis: cum autem complexus absolute possit esse extremum propositionis, erit etiam terminus, vt cum dico, *homo iustus est bonus amicus*.

Decimò diuiditur *Terminus* in *copulatiuum* & *non-copulatiuum*. Ille est, qui plura in vnum aggregata significat, vt *exercitus, aceruus lapidum, ciuitas*, &c. *Non-copulatiuus* est, qui vnâ rem solam significat, vt *Petrus, Rex, Deus*. Non-nemo hic definit terminum copulatiuum, vt sit, qui significat vnâ rem constantem ex pluribus inter se per accidens copulatis sine verâ vnione. Tò per accidens ponit, ad expungendos terminos concretos significantes composita per se, quales sunt *homo, equus*: Tò sine verâ vnione, ad excludendos terminos connotatiuos significantes subiectum vnitum accidenti. Hæc ille. Verum hinc sequitur, superflua esse in definitione illa verba, *per accidens*: per ea enim vltima, *sine verâ vnione*, quæ excludunt composita accidentalialia, à fortiori excluduntur composita per se, quæ etiam requirunt vnionem realem. Secundò, Adhuc ea verba videntur otiosa: si enim hic Auctor, dum paulò post, explicans cur terminus hic, *vestitus*, non sit copulatiuus, etiam si significet plura, ait, eam esse rationem, quòd non significet plura in recto, sed hominem in recto, vestes verò in obliquo. Ego tunc sic infero: ergo etiam terminus *album*, licet non haberet veram vnionem cum albedine, non esset copulatiuus, quia in recto significat subiectum, & in obliquo albedinem: ergo ad excludenda hæc concreta accidentalialia, non fuit necessarium addere, *sine verâ vnione*: vel si hæc per alia verba non excluduntur, absolute tam erit copulatiuus *vestitus* adiectiuè, quàm *Respublica*; quia vera vnio, in quâ sola differt ab albo & aliis concretis accidentalibus, non requiritur ad terminum copulatiuum, imò illi repugnat. Displicet etiam quod immediatè additur, scilicet *vestitus* substantiuè esse copulatiuum, eò quòd significet compositum ex homine & vestibus: displicet, inquam, hoc; quia hæc concreta, siue adiectiuè siue substantiuè sumantur, non significant in recto formam, sed subiectum, & in obliquo formam, vt ego infra docebo: ergo *album*, siue adiectiuè siue substantiuè, semper dicit in recto subiectum solum; quare & *tres albi* & *tria alba* dicuntur à solis tribus subiectis, etiam si vnica sit in illis albedo, & non solum adiectiuè verum est dicere, *panis albus est dulcis*, sed substantiuè etiam, *album est dulce*: quod non esset verum, si significaretur *albedo* in recto, quia non potest dici, *subiectum & albedo est subiectum & dulcedo*: ergo *vestitus*, siue substantiuè siue adiectiuè, semper significat in recto solum subiectum, & in obliquo vestes; & consequenter non magis in vnâ quàm in alterâ significatione potest esse aut non esse copulatiuus.

Meliùs ergo & breuiùs à nobis suprà definitus est terminus copulatiuus, qui plura in recto, sed in vnum per accidens aggregata significat. Ex quâ definitione omnia concreta, etiam *vestitus*, & *album*.

bum, visum, &c. excluduntur, quia in recto non significant plura, sed subiectum; formam autem in obliquo, siue adiectiue siue substantiue sumantur.

Vndecimò diuiditur Terminus in *infinitem*, & in *infinitem*. Hic est, qui cum aliquid determinatè neget, nihil tamen determinatè affirmat, vt *non homo, non leo*, qui negant hominem & leonem, nihil tamen præter illos determinatè significant; potest enim de qualibet re, excepto homine, dici *non homo*, vt *Deus est non homo, lapis est non homo*, &c. Vt terminus sit infinitus, requiritur tò non cadere supra Nomen: nam si cadat supra Verbum, non erit nomen infinitum, vt in hac propositione, *Petrus non est homo*; vbi *homo* non est terminus infinitus. Ratio est, quia quando non cadit supra copulam, facit propositionem purè negatiuam: nomen autem infinitum debet aliquid saltem indeterminatè significare, & aliquid determinatè negare; vt in hac propositione, *lapis est non homo*, vbi & negatur, lapidem esse hominem, & affirmatur aliquid esse præter hominem, quod non præstat in purè negatiuis. Vtrum autem Verba possint infinitari, dicam infra Disputatione & Sectione 11. Terminus *finitus* est, qui aliquid determinatè significat, vt *homo, lapis*, &c.

Duodecima diuisio Termini est in *Terminum primæ intentionis*, & in *terminum secundæ intentionis*. Ille est, qui significat rem secundum id quod habet ex se ante intellectum, vt *Petrus, leo*: hic verò, qui significat rem secundum id quod habet ab intellectu, vt *cognitum, intellectum, apprehensum*, &c. de quo Disputatione & Sectione 11. Logica.

Decimatercia diuisio potest esse in *Terminum affirmatiuum, priuatiuum, & negatiuum*. Affirmatiuus est, qui aliquid positiuum & reale significat, vt *Deus, homo, visus*, &c. Priuatiuus est qui significat carentiam alterius rei, in subiecto tamen capaci, vt *cacitas* respectu hominis vel animalis, *tenebra* respectu aeris. Negatiuus, qui significat carentiam formæ in subiecto incapaci, vt *negatio visus* in lapide, *coloris* in Deo vel Angelo.

Dices: Hoc nomen *carentia* nullo modo in hac diuisione includitur, quia neque est Terminus priuatiuus, neque negatiuus, sed genus ad vtrumque. Respondeo, id esse verum. Propterea melius diuideretur in terminum *affirmatiuum*, & *non-affirmatiuum*, seu *significantiem carentiam*. Aduerte hic, terminum *non-affirmatiuum* posse rursus diuidi in *abstractum & concretum*, vt *cacitas cecus, absolutum & connotatiuum*, & ferè in omnes species, quæ præcedentibus diuisionibus hucusque explicatæ sunt in terminis positiuis, vt intuenti patebit.

Vltima diuisio Termini est in *impertinentes & pertinentes*. Impertinentes sunt, qui neque se inferunt, neque sibi repugnant; vt *album, dulce, Musicus, Philosophus*. Pertinentes sunt, qui vel se inferunt, vt *homo animal*: vel sibi mutuo repugnant, vt *rationale & irrationale*. Rursum hi repugnantes, alij sunt *relatiue oppositi*, vt *pater & filius*; alij *priuatine*, vt *visus, cacitas*; alij *negatiue*, vt *visus & non visus*; alij *contrarie*, vt *frigus & calor*.

Rogabis, vtrum *homo albus, homo instus*, sint

pertinentes inter se. Respondeo esse, quia per se vnitur *albedo & institia* cum homine: si verò *albus* comparatur cum *instus*, sunt impertinentes, quia non vniuntur per se, sed per accidens.

SECTIO VI.

De suppositione Terminorum.

Explicatà definitione diuisioneque terminorum, de eorum proprietatibus agendum est, inter quas prima est Suppositio. Supponi aliquid est *poni loco alterius*: vnde terminus supponi in propositione, est, poni in propositione loco alterius. Hic disputant nonnulli, vtrum voces supponantur pro conceptu hominis, an pro ipso homine reali; de quo nos Disputat. xiiii. Logica, num. 29. Hurtadus bene hic probat, voces poni loco conceptuum: etenim quòd non videmus immediatè aliorum conceptus, voces substitui-mus loco illorum; non quia (vt dixit non-nemo) res de quibus loquimur, non possumus habere præsentis: licet enim nosmetipsos præsentis necessariò habeamus, & de nobis loquamur; indigemus tamen vocibus ad disputandum & discurrendum de nobis. Ponitur ergo terminus loco conceptus mentalis, non vt illum significet, sed vt significet rem quam ipsemet conceptus significabat, Petrum vel Ioannem. Vnde Disputat. xiiii. à num. 29. probabo, voces non significare conceptus, sed gerere vices illorum; quòd longè aliud est, à multis tamen in vnum confunditur. Hoc posito, Villalpandus ab Hurtado relatus ibidem, tunc solum putat terminum supponi, quando vera est propositio. Sed hoc reuocatur, quia etiam in propositionibus falsis supponitur vox loco conceptus.

Sed dicet fortè aliquis, id verum esse, quando loquens, licet falsum dicat, putat tamen se verum dicere; tunc enim vox respondet conceptui: at quando mentitur, vox illa non supponitur pro conceptu mentis, quia in mente non est talis conceptus: ergo tunc non habet propriam suppositionem. Respondeo, tunc supponi saltem pro apprehensione illius conceptus: quia licet in mente non affirmem illam propositionem, apprehendo tamen totam illam, & volo vt exterius illa verba significant id quod ego haberem, casu quo id mente etiam affirmarem.

Sotus videtur suppositionem definire, vt *ponatur vox loco rei per illam significatæ*. Quia verò etiam voces, vt statim dicemus, pro se supponuntur, Toletus addidit *pro se*, vel *pro suo significato*. Sed vtraque reuocatur ex proximè dictis, quia voces non ponuntur loco rerum significatarum, sed loco conceptuum: conceptus autem non ponuntur loco rerum, sed primariò & per se sunt manifestatiui rerum, in quo proprio munere & non emendicato ab obiecto funguntur: obiecta solum gerunt vices cogniti & representati passiue. Ideo sic breuiter definitio suppositionem: *Est positio vocis loco conceptus ad ipsum conceptum manifestandum*. Nec requiro, vt sit intra propositionem; quia etiam in oratione est suppositio, & quidem Logica, quia per se etiam ad Logicum pertinet oratio. vt in definitione & diuisione constat: quòd malè negatur à nonnullis, qui idcirco non bene suppositionem definirunt, vt sit intra

tra propositionem. Et ratio est manifesta; quia etiam possum vocibus conceptus simplices meos declarare, ut cum dico simpliciter *Petrus, Iohannes*: tunc autem illa vox procul dubio supponitur loco conceptus; quare ergo ibi non dabitur suppositio?

Virum debeat dici, *terminus supponitur passivè*, vel *supponit actiue*, quæstio est Grammaticalis. Benè aduertit Sotus, in rigore debere dici passivè: quia tamen iam passim neutraliter accipitur, addit id posse sustineri; quod indignè nonnulli accipiunt, aientes, malam consuetudinem abolendam. Sed si hoc ita est, cur ipsi postea dicunt, *de subiecto non supponente*? tunc enim iam accipitur neutraliter; deberent enim dicere, *de subiecto non supposito*: imò & postea passim vtuntur actiue hoc verbo. Re intellectâ, verbis vtere prout communiter vsurpantur. Iam ad diuisionem suppositionis accedamus.

43 Est ergo suppositio Termini duplex, *materia-
li* alia, quando scilicet terminus supponitur loco mentalis, ad se significandum, vt, *homo est vox*: alia est *formalis*, quando supponitur loco mentalis, ad significandum aliud, vt, *homo est animal*. Suppositio materialis alia est *intrinseca*, quando vox supponitur pro eo quod habet ex naturâ suâ, vt, *homo est vox*: alia est *extrinseca*, quando supponitur pro eo quod habet ex liberâ hominum voluntate, vt, *homo significat hominem*. Suppositio formalis etiam est duplex: alia est *propria*, vt, *Alexander subiungauit orbem suo Imperio*, quia ibi vox accipitur in significatione propriâ: alia *impropria*, quando vox accipitur metaphorice, vt, *primum videt, Petrus est Alexander*.

Circa suppositionem personalem & simplicem est magna dissensio. Toletus enim & Fonseca simplicem dicunt eam, in quâ terminus intelligitur de immediato significato, vt cum dico, *homo est animal*, vox *homo* significat speciem humanam vt sic, quæ est immediatum significatum: cum vero dico, *homo currit*, significat eadem vox vnum indiuiduum particulare, quod solum medi-
44 atè significatur. Hi Auctores videntur supponere, Vniuersalia esse rationem aliquam abstractam ex parte obiecti ab indiuiduis, quæ immediatè significetur, & quâ mediante postea ipsa indiuidua. In quo principio non benè sentiunt, (vt dicam, cum de Vniuersalibus egero:) ostendam enim, hæc ex parte obiecti nihil esse aliud quàm ipsa indiuidua: iam ergo ex hoc capite corrui tota ea explicatio. Sed abstrahendo ab hac sententiâ, adhuc à nonnullis impugnantur; quia eadem vox vnicui habens immediatum significatum, iam potest accipi simpliciter, iam personaliter; ergo suppositiones hæc non pendent à mediato vel immediato significato. Consequentia est euident. Antecedens verò probatur à P. Hurtado ex Soto, quia hæc vox *Petrus*, quæ solum immediatè significat hoc indiuiduum, si dicas, *Petrus currit*, supponitur personaliter pro eo quod habet secundum suam personam: si verò dicas, *Petrus est indiuiduum subieibile*, non supponitur secundum id quod habet ex suâ personâ, sed secundum quod habet beneficio intellectus; & consequenter supponitur non personaliter, sed simpliciter. Idem est in hac, *homo est animal*, vel, *homo est species*; idem enim vtrobique est significatum, & tamen in primâ est suppositio persona-

lis, in secundâ simplex. Sed Toletus & Fonseca facile antecedens negabunt, dicentque, vocem *Petrus* non posse nisi personaliter accipi: vnde
45 consequenter dicent, in secundo exemplo, quodcumque supponitur pro ratione communi, semper esse simplicem suppositionem. Vnicè ergo reiicienda est hæc sententia, ex eo quod acceptio personalis & simplex locum habet in omnium sententiâ circa vniuersalia; pauci autem ponunt eam rationem abstractam ex parte obiecti, quæ immediatè significetur; non ergo per illam constituitur hæc suppositio simplex vel personalis.

Meliùs igitur cum Soto, Hurtado, & aliis, *suppositio simplex* dicitur acceptio vocis ad significandam rem prout subest secundis intentionibus: v. g. *Petrus est indiuiduum subieibile*, *homo est species*. hæc enim non habent ex se, sed prout denominantur ab actibus intellectus. *Personalis* verò, quando accipitur vox ad significandum id quod res habet secundum se: vt, *homo est discursus*, *Petrus currit*. Iam hic potest esse difficultas, an hæc, *Petrus est cognitus*, sit suppositio simplex, an personalis. Ex vnâ parte videtur esse personalis; nam significat Petrum secundum quod habet ex se, quia secundum suam entitatem cognoscitur: aliunde verò videtur simplex, quia esse cognitum habet ab intellectu, non à se. De hac suppositione nihil hi
46 Auctores dicunt: ego eam puto omnino esse personalem, nam *id Petrus*, de quo disputatur, solum significat entitatem quam habet à parte rei; hæc enim sola est quæ cognoscitur. Fateor, prædicatum esse secundæ intentionis, subiectum tamen purè significat entitatem Petri, quam habet à parte rei. At quando dico, *Petrus est indiuiduum subieibile*, non solum *id indiuiduum subieibile* est aliquid secundæ intentionis, sed etiam *id Petrus* significat non solum entitatem Petri, sed & cognitionem, quâ factus est indiuiduum, ita vt ea propositio declaretur hoc modo, *Petrus cognitus tali vel tali modo est indiuiduum*. Vnde ad rationem dubitandi in oppositum respondeo, tunc termini suppositionem esse simplicem, non quando prædicatum, quod de eo affirmatur, significat aliquid ad secundam intentionem pertinens; sed quando ille ipse terminus se habens per modum subiecti, significat non solum rei entitatem vt in se est, sed vt veltitam secundâ intentione, quod non habet vox *Petrus*, quando dico, *Petrus cognoscitur*; *Petrus* enim solum entitatem ipsius, & nihil de cognitione significat, etiam si prædicatum sit secundæ intentionis.

Aduertit hic benè Hurtadus ex Soto, in sup-
47 positione personali vniuersali fieri descensum ad quodlibet indiuiduum in particulari; vt, *homo est animal*, ergo *Petrus est animal*, *Iohannes est animal*: item, *omnis homo cognoscitur*, ergo *Petrus cognoscitur*, *Iohannes*, &c. Vnde etiam ego infero, quod immediatè antea dixi, *homo cognoscitur*, esse suppositionem personalem; quia fit descensus, sicut in suppositione personali. At in suppositione simplici non fit descensus ad quodlibet indiuiduum; nec enim valet, *homo est species*, ergo *Petrus est species*. Rationem differentie reddunt aliqui, quia in suppositione personali significantur ea quæ conueniunt à parte rei; in simplici verò ea quæ per intellectum. Hæc tamen ratio nec rem declarat, nec vera est; quia etiam Apostolis Christi
v. g.

v. g. à parte rei conuenit esse *duodecim*, & non per intellectum, & tamen non potest fieri descensus ad quemlibet seorsim hoc modo, ergo *Petrus est duodecim*, & *Ioannes est duodecim*. Facilius ergo & clarius redditur ratio; quia illa suppositio, *homo est animal*, est vniuersalis distributiva, vnde ad quemlibet est descensus in particulari: at in hac, *homo est species*, id *homo* significat collectiue omnes, sicut cum dico, *omnes Apostoli sunt duodecim*; tunc autem non est descensus ad quemlibet Apostolum in particulari & seorsim sumptum. Aduertit tamen Sotus, etiam posse aliquo modo fieri descensum in suppositione simplici, v. g.

48 *homo est species*, ergo *hic homo*, in quantum cognitus *homo*, est *species*. Nonnullus facit hoc esse verum, sed tamen negandum. Ego non video, cur verum negandum, nisi forte sit auditum in confessione. Addit: quia *hic homo*, in quantum *homo*, includit terminos repugnantes; *hic enim homo* dicit claram cognitionem, & in quantum *homo* dicit confusam. Sed & hoc displicet: quia quando dico, *hic homo cognitus in quantum homo*, id *hic homo* non denotat meum conceptum clarum, sed significat naturam hanc indiuiduam, quæ à conceptu confuso postea denominatur vniuersalis, sicut nos infra docebimus hanc esse veram, *hic & ille homo*, (& sic de omnibus) *confuse cogniti sunt vniuersales*: & possum dicere, *hic subditus erit superior, quando eligitur*; quia licet *subditus* & *superior* sint termini oppositi, possunt tamen significare eandem rem sub diuersis statibus, in quo nulla est repugnancia.

49 Aliunde ergo ea doctrina Soti reiicienda est iuxta nostra principia; quia vnum solum indiuiduum etiam confuse cognitum, non facit vniuersale, sed omnia simul: vnde non est descensus ad vnum indiuiduum distributiue, sed ad omnia simul: Ergo *hic & ille*, & *ille homo confuse cogniti*, sunt *species*, sicut diximus in eâ suppositione, *omnes Apostoli Christi sunt duodecim*; bene enim descenditur, ergo *Petrus*, & *Ioannes*, & *Jacobus*, &c. *simul sumpti*, sunt *duodecim*. de quo fuit, dum de materiali vniuersali agemus.

Tandem aduerte, à suppositione simplici posse esse descensum ad quodlibet indiuiduum, etiam distributiue, cum diuerso tamen predicato; hoc modo, *homo est species*, ergo *Petrus est indiuiduum subtile*, ergo *Paulus*, &c. Item, *animal est genus*, ergo *aliquod animal est species subtile*.

Suppositio personalis alia est essentialis, quando terminus supponitur pro eo quod habet res essentialiter, vt *homo est animal*, & hæc suppositio abstrahit à tempore: alia est accidentaliter, id est, acceptio termini pro eo quod habet accidentaliter, vt, *Petrus peccat*, *Ioannes currit*.

50 Deinde suppositio personalis alia est discreta, seu singularis, id est, acceptio termini singularis pro suo singulari significato, vt, *Petrus currit*: alia est communis, id est acceptio termini communis pro significato communi, vt, *homo est animal*. P. Fonseca, qui (vt supra vidimus) suppositionem simplicem per immediatum significatum explicat, consequenter inuenit aliam mediam inter communem & singularem; nempe absolutam, quando vox & pro mediato & pro immediato significato usurpatur, vt cum dico, *homo est animal*: tam enim significat hominem abstractum, quam quodlibet indiuiduum in particulari; quia

& hoc, & homo abstractus, est animal. Sed sicut Fonseca loquitur consequenter ad sua principia, ita nos consequenter ad nostra, hanc eius acceptioem reiicimus iuxta dicta supra num. 43. Suppositio communis alia est distributiva, id est, pro omnibus suis significatis, etiam seorsim sumptis, vt, *homo est animal*; sonat enim &, *hic homo est animal*, &, *ille homo est animal*, & sic de aliis. Alia est copulativa, id est, acceptio termini communis pro omnibus significatis simul sumptis, vt, *omnes Apostoli Christi sunt duodecim*. Ex quo non licet inferre, ergo *Ioannes est duodecim*, sed, *Ioannes*, & *Jacobus*, & alij simul sunt *duodecim*. Alia est determinata, id est, acceptio termini communis pro aliquo determinato inferiori, vt, *homo currit*, id est, *hic homo vel ille homo currit*. Alia est confusa, id est, acceptio termini communis disiunctim pro inferioribus, pro nullo tamen determinate, vt, *equus requiritur ad equitandum*. Ex quo non licet inferre, ergo *hic vel ille determinate requiritur*, sed solum in confuso. Nonnulli recentiores hic fuse impugnant hanc distinctionem suppositionis *confuse* & *determinate*, quas inquirunt esse omnino idem inter se. Sed quidquid hi dicant, nos eas distinguimus: quia suppositio *determinata*, est acceptio termini ad significandam actionem existentem, quæ non potest esse nisi in determinato indiuiduo, vt, *aliquis homo currit*; huius veritas pendet ex eo, quod *Petrus vel Paulus*, &c. determinate currat. Suppositio verò *confusa* non significat actionem aliquam determinate existentem, ac proinde in nullo determinate verificatur, vt in hac, *Oculus requiritur ad videndum*; vbi solum explicatur necessitas oculorum ad videndum, quæ necessitas in nullo determinate est; quia quolibet deficiente alter sufficit, vnde in nullo determinate verificatur. Hinc colliges, non posse dari eam confusionem in verbis significantibus actionem determinatam & existentem, vt *uendo, do*: quare falluntur, qui dicunt, hanc esse suppositionem confusam, *triticum venditur*; quia tam determinata est ac *homo currit*, ob rationem proximè assignatam. Vnde de his recentioribus, æquè ex vna suppositione ac ex alia non licere consequentiam determinate ad aliquod indiuiduum in particulari inferre, & quoad hoc esse similes eas duas suppositiones. Ceterum adhuc est alia differentia à nobis assignata, quod, quando dico, *homo currit*, si nullus esset in particulari de quo absolute diceretur *hic currit*, non posset esse vera propositio, vt per se patet; at quando dico, *oculus requiritur ad videndum*, non solum per modum illationis non valet, ergo *dexter requiritur*, sed nec absolute verificatur in dextro, ita vt verum sit, *dexter requiritur*, sicut ibi est verum, *Petrus currit*: & propterea est verum dicere, *aliquis homo currit*. Quæ differentia clarissima est, & amplius declaratur; quia ex illâ suppositione non licet descendere negatiue, neque *hic* neque *ille currit*: at in alterâ, *oculus requiritur*, potest descendi, neque dexter determinate, neque sinister determinate requiritur; ergo. Denique suppositio distributiva communis est duplex, alia completa, id est, acceptio termini pro singulari generum, id est, pro omnibus contentis sub illo nomine, vt, *omne animal est sensuum*: alia est incompleta, id est, acceptio termini communis pro generibus singulorum, id est, pro aliquo indiuiduo.

diuiduo omnium generum, vel specierum, vt, *omne animal fuit in arca Noë*, id est, ex omnibus speciebus animalium fuit aliquod in arca Noë. Aduerte vltimò, suppositionem, cum nihil aliud sit quàm significatio termini, esse diuersam secundum diuersum modum significandi, quem termini possunt habere. Vnde hæc suppositio non melius cognoscetur, quàm ex modo significandi terminorum; qui modus ex vsu, ex intentione loquentis, ex prædicatis quibus limitantur, dignoscetur, vt, *omnes Apostoli*. Si pro prædicato apponatur *istis*, supponetur distributiue; si verò apponatur *duodecim*, supponetur copulatè.

SECTIO VII.

De ascensu & descensu Terminorum.

ASCENSVS est ab inferioribus ad superiora, descensus est à superioribus ad inferiora gradatim. Per Metaphoram applicatur ad terminos, quia aliquando ex particularibus ad vniuersalia ascendimus, aliquando è contrario ex vniuersalibus ad particularia descendimus. Ascensus igitur definitur: *est à terminis particularibus sufficienter enumeratis, ad vniuersalem progressionem*. Vbi aduerte, ad hunc ascensum requiri, omnia particularia numerari: vno enim solo singulari deficiente, ascensus erit malus; vt si quis, dum Iudas erat inter Apostolos, dixisset, *Petrus & Ioannes & alij nouem sunt predestinati*, nec numerasset Iudam, non potuisset inferre, *ergo omnes Apostoli Christi sunt predestinati*; id autem significatur per particulam *sufficienter enumeratis*. Descensus est, cum à termino communi ad particularia progredimur, vt, *omnis homo est animal, ergo iste homo & ille homo est animal*.

Quot sunt species suppositionis termini communis, tot sunt species descensus ab illo ad particularia, & tot sunt species ascensus à particularibus ad superiora. Verbi gratia, terminus communis supponitur aliquando distributiue; vt, *omnis homo est animal, ergo hic est animal, & ille est animal*; ecce descensum distributiuum: è contrario, *iste & ille homo est animal* (& sic de reliquis), *ergo omnis homo est animal*, est ascensus distributiuus. Terminus supponitur copulatè, vt, *omnes Apostoli sunt duodecim, ergo Petrus & Ioannes & alij simul sumpti sunt duodecim*; ecce descensum copulatum. Quod si propositionem inuertas, *Petrus & Ioannes, &c. simul sumpti sunt duodecim, ergo omnes Apostoli sunt duodecim*, erit ascensus copulatus. Idem est de ascensu & descensu determinato & confuso.

SECTIO VIII.

De proprietatibus alijs Terminorum.

ALTERA Terminorum proprietates est *ampliatio*, & *restrictio*. Ampliatio est extensio termini à minori ad maiorem suppositionem. Pro quo aduerte, quando terminus non extenditur in suppositione nisi ad tempus per copulam importatum, tunc propositionem dico habere statum, & terminum non ampliari. Verbi gratia, *Petrus disputat, & Petrus supponitur*, pro Petro existente tempore præsentis, quod tempus significat vox

disputat. In hac propositione terminus nec ampliatur, nec restringitur. Cum verò à tempore per copulam importato extenditur terminus ad aliud tempus, tunc dicitur ampliari, vt in hac propositione, *homo est animal, & est* significat de præsentis, & tamen *& est* homo extenditur ad omnes homines qui fuerunt, sunt & erunt, imò ad eos qui nunquam exituri sunt.

Hæc ampliatio triplex est; vel quia terminus solum extenditur ad diuersa tempora, vt, *Petrus loquitur*, id est, *Petrus qui nunc est, & postea erit, loquitur*. In hac ampliatio *& est* Petrus non ampliatur quantum ad suum significatum, sed quantum ad tempus. Alia ampliatio est, quando terminus ampliatur quantum ad suum significatum, vt in hoc, *Sancti Deum videbunt, & Sancti* extenditur ad Sanctos qui fuerunt, sunt & erunt. Tertia ampliatio est, quando terminus concretus se extendit ad tempus, & ad formas significatas, vt, *album fuit nigrum*, id est, subiectum, quod modò vel antea habuit albedinem, fuit nigrum.

Hurtadus aliter hanc ampliatioem explicat, scilicet, quando subiectum & prædicatum non coniunguntur pro eodem tempore, secundum totum quod significant, v. g. *iustus peccat*. non coniungitur simul *iustus*, seu *iustitia* cum *peccato*, vnde non facit hunc sensum, *iustus manens iustus peccat*, sed hunc, *ille, qui fuit iustus, iam peccat*. Quæstio est de significatione vocis *ampliatio*. in qua placet Hurtadi explicatio, sed ita, vt & aliorum Summulistarum explicatio supra posita retineatur. Vnde non bene negatur hæc esse ampliatio: *Petrus qui est, & fuit, loquitur*. Moueor, quia veritas propositionis solum requirit, vt Petrus nunc sit: ergo si supponitur pro Petro in diuersis temporibus, verè ampliatur, imò in rigore hæc est propriè ampliatio, quia est ad plura tempora, quàm copulæ veritas exigit. Imò si rigorosè velimus loqui, in eâ propositione, quam ex Hurtado retuli, non est propriè ampliatio, quia non extenditur ad plura tempora, quàm veritas copulæ requirit; sed copula ad vnum, prædicatum autem ad aliud; ideo ego eam magis propriè dicerem *mutationem* aut *variationem*, quàm *ampliatioem*. Sed etsi dicatur *ampliatio*, non multum errabitur.

Restrictio ampliatioem opponitur, definiturque, est *coarctatio termini, à maiori ad minorem significationem*. Fit id quadrupliciter. Primò, per additionem inferioris ad superiorem, vt, *animal homo, est rationale*; *animal* de se significabat omnia animalia, coarctatur tamen per *& homo*, ad animal rationale tantum. Secundo, per Adiectiui additionem, vt, *homo fortis pugnatur*. Tertiò, per additionem casus obliqui, vt, *domus Regis incensa est*. Quarto, per relatiuum qui, quæ, quod, vt, *homo, qui in gratia decedit, saluabitur*. Addo ego & Quintum modum additionis per additionem alterius substantiui, vt, *Rex Philippus venit*. Fortè possent hoc modo multæ aliæ restrictiones excogitari; sed res est parui momenti, si non nullius.

Aduerte, bene argui affirmatiue à termino non restricto ad restrictum, vt, *omnis homo moritur*; ergo *homo sapiens moritur*, & *fortis moritur*, &c. non verò è contrario, *homo fortis pugnatur*, ergo *omnis homo pugnatur*: negatiue verò bene argui à termino restricto ad non restrictum, vt, *ho-*

mo fortis non disputat, ergo non omnis homo disputat; non autem est contrarium à termino non restricto ad restrictum, vt, non omnis homo pugnat, ergo homo fortis non pugnat. hac enim consequentia mala est, vt ex se patet; potest enim homo fortis pugnare non pugnantibus aliis.

Altera termini proprietates est diminutio, id est, additio alicuius dictionis, quā terminus ex se absolute suppositus, supponatur secundum quid, vt, *Aethiops est albus secundum dentes*. Alienatio item est proprietates termini, estque à propria ad improprium significationem translatio, vt, *leo lapis deus, homo pictus*. Nam homo & leo de se significant verum hominem, & verum leonem; per illos autem terminos limitantur ad significandum hominem improprie, & secundum quid. Aduerte, in terminis alienatis non valere consequentiam ab vno ad aliud, v. g. *est leo marmoreus, ergo est leo*, quia leo absolute dictus, supponitur pro leone vero & reali. Item neque est contrarium, *est leo, ergo leo marmoreus*. Ratio est, quia isti duo termini inter se sunt omnino disparati.

Appellatio est applicatio formalis significati vnus termini ad significatum alterius, vt, *homo est sapiens, & sapiens applicat suum formale significatum termino homo*, quem denominat sapientem. Hac appellatio idem est ac prædicatio, quia omne prædicatum denominat suum subiectum: estque duplex, alia formalis, quando vnus terminus denominat formale significatum alterius, & formaliter, vt, *homo est iustus; materialis alia, quando terminus denominat significatum materiale alterius, vt, Musicus est Philosophus*, quā propositione solum denotatur, subiectum materiale Musicæ esse etiam Philosophiæ. Aduerte hic, ex coniunctione duorum Adiectiuorum, vel etiam ex vno solo oriri, non raro æquiuocationem circa sensum propositionis (de quā nonnulli Summulistæ sine fine disputant;) verbi gratiā, *hic est magnus studiosus*: potest enim Adiectiuum magnus coniungi prædicato ipsi, & tunc facit ipsum sensum directum, esse cum magnum in studiis. vel potest disparatè cum prædicato connecti, & cadere supra subiectum, quasi diceret, *hic magnus est studiosus*, quæ explicatio etiam vt cumque possit sustineri, est tamen violenta, & contra Grammaticæ regulas. quando enim Substantiuo adheret Adiectiuum, ab illo afficitur, facitque vnum sensum: vt si dicam, *Petrus est bonus Philosophus*, nullus intelliget, *Petrus est in se bonus*; & item, *est Philosophus*, licet parum de Philosophicis sciat. Sed hæc propositiones ioci causā afferuntur, nec requirunt tantam regularum multitudinem, vt dignoscantur, prout nonnulli tradunt; ex tono enim, quo proferuntur, & ex circumstantiis facillimè dignoscuntur.

SECTIO IX.

De mutua prædicatione & multiplicatione Terminorum.

Res hæc, etsi ad quæstionem de solo ferè modo loquendi pertineat, est tamen ad multas materias tam Philosophicas quàm Theologicas valde necessaria. Ideo hic eam volui exactè semel explicare, quia video in hoc multis sæpè minus consequenter discurrentes.

Duo ergo sunt genera Terminorum, aliud eorum, qui res in abstracto significant, vt, *albedo, ingredo, Dentes, personalitas*. In his nulla est difficultas: tunc enim inuicem possunt prædicari, quando realiter significatum vnus, est idem cum significato alterius; tunc verò non, quando realiter distinguuntur. Qui autem distinguuntur, qui non, non potest hic decidi; pertinet enim ad scientiam illam, cuius sunt termini de quibus disputatur. Similiter tunc hi termini multiplicantur, quando res significatæ multiplicantur. Cum autem tunc res significatæ vnica sit, nulla est difficultas in dignoscendo, quando terminus possit multiplicari, quando non, quando identificari, quando verò distinguui. Aliud genus terminorum est, qui rem in concreto seu connotatiue significant, id est, qui duo significant, vnum per modum subiecti, aliud per modum formæ, vt, *homo, album, iustus, &c.* Et in his est magna difficultas, quid significant primario, subiectum, an formam; & quid requiratur ad hoc, vt hi multiplicentur. Nonnulli censent, nomina Numeralia coniuncta Substantiis concretis, (nam de abstractis, vt dixi, nulla est difficultas) multiplicare formale & materiale: exempli gratiā, hoc nomen *Deus*, cui ideo non potest apponi numerus ternarius, ita vt dicantur tres dii, etiam si sint tres personæ, quia non sunt tres naturæ diuine. Ceterum, hi Auctores falluntur euidenter: hoc enim nomen *persona* est concretum Substantiuum, & tamen nomen Numeralis illi adiunctum, non multiplicat formale & materiale illius significatum; aliàs, dum dicuntur tres diuina persona, etiam multiplicaretur diuinitas, quæ est materiale illius significati; quod esset hæreticum. Item, non possent dici tria alba substantiue, si in tribus subiectis vnica tantum esset albedo: quod esse falsum, ex dicendis constabit. Rem hanc sic facillè intelliges, Primo, si supponas, significari in recto, idem esse, ac in Nominatiuo; in obliquo verò, idem esse ac in alio casu. Secundo ego addo, quid in Nominatiuo, vel in alio casu significetur, debere ex propositionibus aliis clarioribus æquipollentibus dignosci: & ex affirmationibus vnus de aliis, quæ ab omnibus, vt veræ admittuntur. Verbi gratiā, hæc est verba, *Petrus est albus*. Inde infero manifestè, nomen *albus* in recto solum dicere subiectum: nam si etiam diceret albedinem, esset idem *albus*, quod subiectum & albedo: non potest autem dici, *Petrus est subiectum & albedo*, quia Petrus nec partialiter est albedo; ergo *albus* solum dicit subiectum in recto, albedinem in obliquo, tamquam si dicerem, *albus est subiectum, vel, habens albedinem*, quod bene dicitur de Petro, estque propositio æquiualens illi, *Petrus est albus*. Idem est, quando dico, *album est dulce*: *dulcedo* enim & *albedo* non possunt vilo modo in recto inuicem prædicari, *albedo est dulcedo*, aut è contrario: bene autem dicitur, *subiectum albedinis, est subiectum dulcedinis*. Inde euidenter infero, vocem *album* sic explicari, est subiectum albedinis.

Hac regulā euidenti suppositā circa affirmationem vnus concreti de alio, aut abstracti de concreto, Dico, tunc eam esse veram, quando rectum vtriusque est idem realiter, siue alia, quæ in obliquo significantur, sint idem inter se, siue distincta, siue opposita. Ideo non potest dici, *ho-*

mo est *iustitia*, quia *iustitia* significat in recto ipsam iustitiam accidentalem, quæ non est idem cum homine, quem vox *homo* significat in recto; neque item potest dici, *iustus est iustitia*, propter
 64 eandem rationem: potest autem dici, *homo est iustus*, & *iustus est sapiens*, etiam si iustitia nec cum sapientiâ, nec cum homine identificetur; quia in his propositionibus non significantur in recto illæ formæ, sed subiectum illarum: est autem idem subiectum iustitiæ quod sapientiæ, etiam si hæc inter se non sint idem. Hæc circa affirmationem eorum terminorum inter se, clarissima & certissima sunt. Circa multiplicationem concretorum hinc etiam evidenter colligitur resolutio. Sicut enim, ut dicatur *iustus* de Petro, attenditur, an rectum utriusque sit idem; ita ut de concreto prædicetur numerus duo, tria, quatuor, solum est attendendum, an id quod dicitur in recto, sint duo, tria, an unum tantum; & tunc noscitur multiplicatio. Si enim quod dicitur in recto, multiplicatur, absolute nomen multiplicatur: si verò rectum non multiplicatur, nec etiam nomen. Ratio huius, explicatis terminis, est evidentissima; primò, quia si *album* est idem quod *habens albedinem*, ergo tria alba erunt tria habentia albedinem: sed si qui habent, sint tres, etiam si res habita sit una, sunt tres habentes, seu tria habentia albedinem, ut per se est evidens: è contrario autem, etiam si *albedo* sit multiplex, si tamen qui eam habet, unus est, præcisè erit unum habens albedinem; ergo unum album: ergo multiplicatio horum nominum solum pendet à multiplicatione eius quod in recto significant.

65 Sic licet Philippus Hispaniarum Rex habeat potestatem diversam in plura Regna, non tamen potest dici esse tres Reges: at verò è contrario si respectu eiusdem Regni tres persone haberent eandem Regiam iurisdictionem, possent dici tres Reges. Hinc etiam constat, quomodo in divinis loquendum. Cum enim vox *Deus* significet in recto naturam divinam, in obliquo verò personalitates (sonat enim, *natura divina in supposito*) etiam si supposita sint tria, quia tamen natura est una, non possunt dici tres dii; sicut nec possunt dici tres naturæ divinas in supposito, sed una in tribus suppositis: è contrario verò, quia persona dicitur in divinis in recto suppositum, in obliquo verò naturam (sonat enim, *suppositum in naturâ*) licet natura sit una, quia suppositum est triplex, ideo possunt dici tres persone, id est, tria supposita in una naturâ, seu tres relationes & personalitates in una naturâ.

66 Quod si roges, unde sciam, quæ nomina in recto significant subiectum, in obliquo formam; Respondeo primò, omnia concreta accidentaria significare in recto subiectum, & in obliquo formam, siue adiectivè, siue substantivè sumantur. In quo aliqui minus consequenter loquuntur: nam sicut dicitur, *album est dulce*, ita substantivè dicitur, *album est dulce*. quod est argumentum supra factum ad probandum solum subiectum dici in recto. Vnde eodem modo de multiplicatione, ac mutuâ prædicatione Substantivorum ac Adiectivorum discurrendum est; quod ab istis negatur.

Secundò respondeo, nomina concreta substantiva ex naturâ & suppositivitate, dicere in recto naturam, in obliquo verò personalitatem vel sub-

sistentiam (loquor in suppositis purè creatis.) Ratio est manifesta ex equipollentibus: quia benè dicitur, *homo constat animâ & corpore*; at non benè dicitur, *substantia humana constat animâ & corpore*: neque item benè dicitur, *natura & substantia humana constant animâ & corpore*; ergo *homo*, de quo etiam idipsum affirmatur, solum significat in recto naturam humanam. Idem est de equo, &c. Similiter benè dicitur, *homo discurret*; at non benè, *substantia discurret*, vel *natura & substantia discurrent*; sed *natura humana habens substantiam* discurret: ergo *homo* solum significat in recto naturam humanam, in obliquo verò personalitatem.

Obiicies: Dicitur benè, *homo constat substantiâ*, at non benè dicitur, *natura constat substantiâ*, ergo in eâ voce *homo* non significatur in recto sola natura. Hoc argumentum patitur etiam instantiam in concreto accidentali: benè enim dicitur, *album constat albedine*: at subiectum non constat albedine; ergo album non dicit in recto solum subiectum. Respondeo ergo, quod *homo* ita significare naturam, ut simul significet in obliquo substantiâ. Vnde benè dicitur, *homo constat substantiâ*, quia non constat solum significat componitur: homo autem componitur substantiâ, etiam si eam dicat in obliquo; & similiter subiectum substantiæ, seu natura habens substantiam, procul dubio dicit substantiam, etiam si eam solum dicat in obliquo; & *album* dicit albedinem, & dulcedo dulcedinem: ergo ex eâ propositione non inferitur, substantiam dici in recto.

Dixi supra, in suppositis purè creatis: nam in Christo Domino aliter videtur discurrendum, aliquando scilicet in illo vocem *homo*, seu *hic homo*, significare in recto solam naturam, aliquando solum suppositum divinum. Quod evidenter ostendo ex diversis propositionibus, quæ à Fide docentur, verbi gratiâ, *hic homo mortuus est*: tunc enim non significatur in recto suppositum divinum, quia non potest verè dici, *suppositum divinum mortuum est*, nisi summum per communicationem idiomatum, (de quâ iam non agimus:) propriè autem dicitur, *hic homo comedit*, non dicitur, *suppositum comedit*; ergo tunc vox *homo* significat in recto solam naturam humanam. Idem est in his propositionibus, *hic homo constat animâ & corpore*, quod de supposito non potest dici. Alia verò sunt propositiones, in quibus è contrario in recto solum significatur suppositum, ut quando dico, *hic homo est Deus*, non potest in recto significari humana natura, quia de eâ nullo modo verum est dicere, neque partialiter, *est Deus*, ergo ea neque partialiter tunc significatur in recto. Item, quando dico, *Christus est ab æterno*: nam de naturâ humanâ non potest vlllo modo dici, *est ab æterno*, ut per se est notum; ergo in aliquibus propositionibus natura dicitur in recto, in aliquibus solum suppositum. Ratio potest esse, quia natura Christi non sustentatur ab alio subiecto, sicut nec ipsum suppositum: vnde utrumque est aptum, ut per se & in recto significetur; at in supposito purè naturali: quia natura sola per se stat, personalitas, verò vel substantia semper adiacet: ideo quodcumque nomine concreto utrumque significatur, semper ponitur in recto sola natura, in obliquo verò substantia. Quod etiam verum est in hoc nomine *suppositum*, vel *persona*: dicitur enim

enim benè, *homo est persona humana*, non autem benè dicitur, *homo est personalitas*, aut *natura humana est personalitas*: ergo *homo* & *persona* idem significant in recto in creatis. In Deo autem non ita, ut paulò antè dixi. Differentiam etiam possumus assignare eandem, quam paulò antè; quòd in diuinis tam subsistentia est substantia per se, quam ipsa natura, ideoque quælibet potest diuersis nominibus significari in recto: at in humanis semper subsistentia est modus receptus in naturà, ideoque semper in omnibus concretis naturalibus significatur natura in recto, & subsistentia in obliquo.

70 Ex his colligo, vocem *homo* vel *persona* in creatis multiplicandam, si eadem subsistentia creata poneretur in tribus naturis (per possibile vel impossibile) & tunc dicendas multas personas, quia essent multæ naturæ habentes personalitatem; hoc autem significat vox *persona*. Quòd si è contrario in unicà naturà Deus poneret tres subsistentias, non esset nisi vnicum suppositum, seu vnicà persona, sicut vnicum subiectum cum multis albedinibus præcisè est vnicum album; at in diuinis, si Verbum assumeret tres naturas, solum esset vnicà persona; si verò Pater & Filius & Spiritus sanctus eandem assumerent naturam humanam, essent tres personæ, imò & tres homines, quia (ut paulò antè dixi) vox *homo* significat frequenter in recto solum suppositum.

Aduerte primò, non esse idem, *significari de formali*, & *significari in recto*: quia *album* significat de formali albedinem, & eam significat in obliquo; significari enim de formali, est esse for-

malis significatam à qua vox deriuatur, ut *album* ab *albedine*, *dulce* à *dulcedine*, &c. In recto verò, est significari in Nominatiuo casu, ut dixi: ad prædicationes verò & multiplicationes non sunt consideranda quæ de formali dicuntur, sed quæ in recto, propter hucufque dicta, quòd à paucis benè distinguitur.

Aduerte secundò, aliqua etiam nomina abstracta habere significatum in recto & in obliquo, ea scilicet, quæ significant naturam compositam, ut *humanitas*, & *natura humana*; in quibus quia dantur partes quæ sunt æqualiter subiectum vnionis, & datur vnio quæ recipitur, significantur in recto ambae partes, vnio verò in obliquo. Sed dices: Hæc est vera, *natura humana discursiua*, & non est verum, *materia discursiua*; ergo nomine *natura* non significatur in recto *materia*. Respondeo, eam propositionem in rigore esse falsam, per figuram tamen accipi ibi totum pro parte, id est, naturam totam pro animà quæ propriè discursit. Hinc autem non inferitur, verè nomine *natura* non significari in recto etiam materiam primam: neque enim benè dicitur, *natura humana est materia sub animà rationali*, aut è contrario, *est anima rationalis in materia*; benè autem dicitur, *natura humana est materia*, & *anima cum vnione inter se*, vbi vtraque pars in recto, vnio verò dicitur in obliquo.

His videtur exactè tota doctrina de recto & obliquo, & de mutua prædicatione in genere, explicata. Nam, quæ sit prædictio formalis, quæ materialis, dicitur alibi: pro quo etiam hanc doctrinam oportet benè percipere, ex eà enim cetera faciliè intelligentur.

DISPUTATIO SECVNDA.

De Oratione & Propositione.

PRIMA elementa, quibus conflatur oratio seu propositio, sunt Termini, non tamen soli; requirunt enim Verba quibus coniungantur. Hi termini ferè semper sunt Nomina: ideo, ut facilius quæ de Oratione & Propositione dicendi sumus, percipiantur, nonnulla de Nomine & Verbo præmittimus.

SECTIO I.

De Nomine, Verbo, & Oratione.

NOMEN definitur ab Aristotele, *vox significativa ad placitum sine tempore*, cuius nulla pars separata significat, finita & recta. Per rò vox excluduntur à ratione Nominis termini mentales, & scripti, qui non sunt voces: per *significatiua ad placitum* excluduntur voces non-significatiuæ, ut *blatri*, item voces naturaliter significantes, ut gemitus animalis, qui significat naturaliter dolorem. *Sine tempore*; id est Nomen, non significat actionem aliquam exerceri in tempore, quo differt à Verbo. Cuius nulla pars per se significat, id est, non componitur ex partibus actu significantibus finita, ut excludantur termini infiniti, ut *non homo*, *non leo*. *Recta*, ut excludantur casus obliqui à ratione Nominis: videtur enim Ari-

stoteles censere, solum Nominatiuum esse Nomen.

Contra hanc definitionem, & omnes eius particulas acriter inuehitur nonnullis hic, tum quia plura Nomina constant partibus significantibus actu, ut *proconsul*, *respublica*; tum quia termini infiniti, & casus obliqui sunt propriè Nomina, quod & ego ostendam Disputat. xiii. Logices num. 43. Quare ipse definit ex Antonio Nebrissensi Nomina *esse voces declinatas per casus*. Quòd si illi obiciat, aliqua esse Nomina indeclinabilia, ut *cacoëthes*; Responder, Nomina hæc habere omnes integros casus, et si desinentes eodem modo, sicut *gelu* & *veru* sunt Nomina declinabilia, etiam in singulari, licet non habeant differentes terminationes: & apud Hispanos Nomina in singulari habent omnes casus limiles, & similes etiam in plurali, nec tamen ideo sunt indeclinabilia. Idem dicit de *cacoëthes*, & similibus.

Hæc definitio non patitur difficultates quas Aristotelica; nisi tamen aliqua illi addantur, videtur sustineri non posse. Dicit enim quis, ex eà sequi, *blatri* & alios terminos non-significatiuos, imò & omnes voces, etiam Verba, esse Nomina, quod falsum est. Patet sequela: quia *blatri*, verbi gratià, est vox declinata per casus, ergo & Nomen. Patet antecedens; & in primis *blatri* esse vocem, non dubium; deinde declinatam per casus,